

Рибалка Валентин Васильович.

Лабораторія прикладної психології освіти Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України, кафедра педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти НАПН України»
orcid.org/0000-0002-8279-7468

Психологічна структура властивостей особистості як модель для вибору і програмування функцій штучного інтелекту

***Анотація.** В статті розглядаються питання модельного психологічного забезпечення програмування функцій ШІ. Ці питання доцільно вирішувати, спираючись на теоретичні уявлення про особистість, зокрема на тривимірну, поетапно конкретизовану психологічну структуру її властивостей. Доцільно сформулювати спеціальний особистісний підхід у розвитку людино-комп'ютерних систем. В цьому плані аналізуються первинні атрибутивні властивості природної особистості (в контексті комбінування складових вказаних вимірів та їх підструктур, компонентів і рівнів розвитку) та відповідні вторинні інструментальні функції ШІ, що забезпечує «персоналізацію» програмування функцій ШІ та появу все більш відповідної до природної штучної квазі-особистості (ШкО) з провідною роллю першої.*

***Ключові слова:** структура властивостей особистості, модель, програмування функцій штучного інтелекту, штучна квазі-особистість, спеціальний особистісний підхід.*

Rybalka Valentyn Vasylyevich

Laboratory of Applied Educational Psychology of the Ukrainian Scientific and Methodological Center for Practical Psychology and Social Work of the National Academy of Sciences of Ukraine, Department of Pedagogy, Psychology and Management of the Bila Tserkva Institute of Continuing Professional Education of the Higher Educational Service of Higher Education "University of Educational Management of the National Academy of Sciences of Ukraine"

Psychological structure of personality properties as a model for selecting and programming artificial intelligence functions

***Abstract.** The article considers the issues of model psychological support for programming AI functions. It is advisable to solve these issues based on theoretical ideas about personality, in particular on the three-dimensional, step-by-step specified psychological structure of its properties. It is advisable to form a special personality approach in the development of human-computer systems. In this regard, the primary attributive properties of the natural personality (in the context of the unlimited combination of the components of the specified dimensions and their substructures, components and levels of development) and the corresponding secondary instrumental functions of AI are analyzed,*

which ensures the "personalization" of the programming of AI functions and the emergence of an increasingly natural artificial quasi-personality (AQP) with the leading role of the former.

Keywords: *structure of personality properties, model, programming of artificial intelligence functions, artificial quasi-personality, special personality approach.*

Загальновідомо, що проєктування штучного інтелекту, програмного забезпечення робототехніки відбувається шляхом втілення у програми роботи комп'ютерних систем різних аспектів психіки людини. Так, автор ще у студентські роки брав участь в експериментальному дослідженні процесів зорового розпізнавання об'єктів з різною текстурою, що використовувалося при розробці штучних систем технічного розпізнавання з космосу об'єктів на поверхні Землі. В космічній психології формалізації та автоматизації піддавалися різні психічні процеси – сприймання, пам'яті, мислення, уваги, прийняття рішень тощо. Формалізовані моделі психічних процесів виступали основою для програмування різноманітних функцій систем штучного інтелекту, що кінець кінцем виявилось у максимальній ІІІзації взаємодії між людиною та комп'ютером у сучасних інформаційних системах. При цьому програми сучасного комп'ютера реалізують настільки великий набір властивостей особистості користувача комп'ютерних ІІІ технологій, що правомірно говорити про наближення до особистісного рівня взаємодії людини та ЕОМ.

Наприклад, ІІІ може на замовлення користувача робити його статичні та динамічні зображення в різних ролевих ситуаціях і тим самим розширювати самосвідомість особистості користувача. Один колега автора настільки захопився продукуванням за допомогою ІІІ Google Gemini таких підсиленою ним уявою картинок свого віртуального буття, що почав виходити за межі власної нормальної свідомості. Він давав, прикладом, завдання ІІІ представити себе у різноманітних неймовірних, фантастичних ситуаціях. І ІІІ представляв його в процесі ходіння по воді (як Іісус Христос), літаючим на хмарах, перебуваючим на різних планетах, в образі ліліпута в руках Гулівера або навпаки тощо. Тобто взаємодія зі ІІІ дозволила розширити можливості власної уяви, створити нову віртуальну дійсність, зокрема відчувати себе в нових неймовірних особистісних ролях. Це помітно підвищило рівень його амбіційності. У розмові з ним з'явилися ознаки гордині, некритичного ставлення до себе, мультиплікаційна трансформація його власної особистості.

На наш погляд, в деяких подібних ситуаціях взаємодії особистості зі штучним інтелектом можна говорити про тенденції до аномального перевищення якісних можливостей особистості за допомогою ІІІ, про нові, дещо небезпечні перспективи взаємного «особистісного» розвитку. Це особливо виявляється у випадку взаємодії з роботами з їх виразною інструментальною і разом з тим антропоаналогічною функціями. В таких ситуаціях виникає мало усвідомлювана проблема адаптації до змін особистості, пошуку прийняттого часу для такої адаптації, психологічної допомоги користувачу, щоб уникнути небезпеки важких комп'ютерних стресів і збочень. Автору доводилося декілька разів захищати свого згадуваного вище колегу від звинувачень оточуючих в егоцентризмі, гоноровитості, а, з іншого боку, вказувати на порушення ним прав інших людей тощо.

В цих випадках виникала загроза наближення або перевищення користувачем порогу комп'ютерної акцентуації і початку психічного відхилення. В цьому плані можна згадати також про небезпеку комп'ютерної залежності. Особливої уваги потребують

випадки хакерства. Нормалізація розвитку такої майже девіантної поведінки особистості користувача ШІ може відбуватися, на наш погляд, шляхом використання психологічної структури гармонійно розвинутої особистості як моделі для програмування.

Ми спираємося при цьому на розроблений нами варіант такої структури – тривимірну, поетапно конкретизовану психологічну структуру особистості [1; 2; 3], в якій представлені три головні виміри особистості – соціально-психолого-індивідуальний (С-П-І), діяльнісний (Д) та розвивальний (Р). Кожний вимір конкретизується на більш детальні підструктури, етапи діяльності та рівні розвитку. Так, С-П-І-вимір конкретизується на такі підструктури властивостей особистості, як: духовність, психосоціальність, спілкування, спрямованість, характер, самосвідомість, досвід, інтелект, психофізіологія, психосоматика, психогенетика [1]. Д-вимір представлений такими етапами діяльності, як: потребнісно-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, цілеформувальний, операційно-результативний, емоційно-почуттєвий. Р-вимір включає такі рівні розвитку властивостей особистості, як задатки, здібності, обдарованість, талановитість, геніальність, екстрасенсорність. Дана тривимірна структура розглядає перераховані властивості не окремо, а в ортогональному їх взаємозв'язку, завдяки чому конкретні особистості можуть мати безліч комбінацій властивостей. Приміром, кожна властивість з С-П-І виміру водночасно розглядається у взаємозв'язку з параметрами Д- та Р-виміру. Це робить дану структуру унікальною моделлю для програмування функцій ШІ, який в цьому контексті точніше можна було б назвати вторинною штучною, квазі-особистістю (ШкО).

Звичайно, що при цьому штучна квазі-особистість виступає у своїй інструментальній функції, вона підпорядковується природній, живій особистості – в якості «помічника», «секретаря», «порадника», «довідника», «консультанта» тощо. Деякі розробники ШІ все частіше говорять про це, повторюючи тезу, яку висловлювали ще у другій половині ХХ століття інженерні психологи. Ми ж говоримо в даному контексті про первинні провідні атрибутивні властивості природної особистості та про вторинні підпорядковані їй інструментальні функції ШІ, які безмежно підсилюють прояв атрибутивних властивостей природної, культурно-історичної, соціально визначеної особистості. Розвиток науки, психології, кіберпсихології, програмування, обчислювальної техніки й нанотехнології, наприклад, розробка квантового ШІ, веде до все більшої «персоналізації» програмування функцій ШІ (ШкО), до появи все більш повної штучної квазі-особистості, яка призначена розвантажувати природню особистість при вирішенні все більше зростаючих за складністю проблем і тим самим суттєво доповнювати і підсилювати їх природний інтелектуальний потенціал штучним. При цьому завдяки саме ШкО природна особистість має і буде розвиватися випереджаючим способом, маючи в цьому процесі безмежні конкурентні перспективи.

Які тенденції при цьому можна усвідомити при особистісному підході до розробки людино-комп'ютерних систем, що перевищує можливості когнітивного, власне, інтелектуального підходу. Це, по-перше, подальше поглиблене моделювання і програмування провідних властивостей, підструктур особистості (враховуючи їх види, типи, стилі, якісні відмінності), в їх взаємозв'язку одна з одною. По-друге, це інтегративне моделювання і програмування найбільш типових комбінацій властивостей природної особистості, приміром, інтелекту і духовності, інтелекту і психосоціальності, інтелекту і психосоматики, інтелекту і психогенетики [1] тощо. Програмуватимуться не тільки діади, але і тріади і більш складні комбінації базових властивостей. Подальшого розвитку отримає програмування функцій рефлексивного програмування та

самопрограмування у сполученні зі спрямованістю і характером особистості. Ми маємо на увазі ту обставину, що програмування функцій ШкО може рефлексивно відображати процес планування людиною своєї діяльності, в тому числі і спільної з комп'ютером. Важливо також враховувати цей рефлексивний момент і в плані психологічної корекції поведінки, особливо девіантної, самого користувача ШкО. Перспективними є формалізація, моделювання підструктур духовності і психогенетики природної особистості та програмування відповідних функцій ШкО щодо наслідування духовної та біологічної спадковості. Саме в цих підструктурах містяться моральні та естетичні запобіжники психічних збочень, про які ми говорили вище як про можливість надмірної мультиплікації власної особистості користувача, його комп'ютерної акцентуації під впливом взаємодії зі штучною квазі-особистістю.

Так, моделюванню і програмуванню підлягають такі духовні цінності, як світогляд, життя, людина, віра, надія, любов, добро, краса, істина. А це потребує більш тісної співпраці психологів і програмістів. Коли у суспільстві обговорюються такі питання, як можлива війна між людиною та штучним інтелектом, про бунт штучного інтелекту, то це є наслідком також і недостатньої взаємодії між філософами, психологами, педагогами, з одного боку, та кібернетиками, програмістами, інженерами, з іншого. Внаслідок цього перші несуть рівну з другими відповідальність за численні моральні і навіть кримінальні відхилення у роботі людино-комп'ютерних систем. В цих умовах актуальною постає формування дієвої штучно-інтелектуальної культури користувача людино-комп'ютерних систем

В цьому контексті перспективним може стати моделювання і програмне втілення у роботу ШкО розвитку таких комбінаційних властивостей гармонійної особистості, що містяться не тільки в межах одного С-П-І-виміру, а у взаємозв'язку з Д- та Р-виміром. Так, потребує уваги, з точки зору Р-виміру структури особистості, проблема розвитку функцій ШІ (ШкО), відповідних рівням розвитку особистості – задаткам, здібностям, обдарованості, талановитості, геніальності та екстрасенсорності. Адже саме в цьому Р-вимірі користувач має випереджати рівні розвитку ШІ (ШкО). С-П-І-вимір особистості ставить також питання про співвідношення індивідуальних, типологічних можливостей користувача і соціальних функцій ШІ (ШкО), через що останні визнаються спеціалістами подібними до гігантських носіїв приватних бібліотек, енциклопедій, довідників з мегаоперативною пам'яттю, що багатократно перевищує активну пам'ять звичайної людини.

Таким чином, поставлені в статті питання (а їх значно більше) доцільно вирішувати саме спираючись на обговорення психологами і програмістами на подібного роду конференціях актуальних питань, в тому числі і щодо ролі теоретичних уявлень про особистість, зокрема про психологічну структуру її властивостей, як про модельну особистісну основу для програмування функцій ШІ (ШкО). Наслідком такого обговорення можуть стати практичні запитання одних до одного як конкретних замовлень щодо практичного удосконалення людино-комп'ютерних систем. Важливим для практичної психології слід вважати аналіз та усунення девіантної поведінки деяких користувачів ШІ та розробку психологічних рекомендацій щодо нормалізації їх поведінки в ході взаємодії з реально існуючими варіантами ШІ. В цьому плані актуальним і можливим є формування відповідної ШІ-культури користувачів за допомогою спеціально запрограмованих в цьому плані людино-комп'ютерних систем. Це утворює теоретичну і практичну перспективу розв'язання даної проблеми.

Список використаних джерел

1.Рибалка В.В. Метапсихологія серця: наук.-метод. посібн. Київ: Талком, 2026. 344 с.

2.Рибалка В. В. Психологія розвитку особистісної готовності педагогів до професійної діяльності: методичні рекомендації. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2023. 160 с.

3.Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці: навчальний посібник. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009. 575 с.